

2. DE BELGISCHE SOCIALISTISCHE ARBEIDERSJEUGDBEWEGING IN HET INTERBELLUM, 1923-1940.

Doelstellingen van de verhandeling

Wanneer we als onderwerp van onze verhandeling de Belgische Socialistische Arbeidersjeugd kozen, werd deze studie meteen in een bepaald kader gesitueerd door de verhandelingen van Erik Temmerman en Rudy Velghe, aangaande de Belgische Socialistische Jonge Wacht. Daar beiden reeds een eerste kennismaking met de AJ-beweging in hun werk hadden opgenomen, hebben we voornamelijk gepoogd een verdere, meer gedetailleerde uitwerking van deze basisgegevens te verzamelen. Vooral de ideologische fundering van de beweging, haar praktische uitwerking en de inplanting in Vlaanderen en Wallonië werden verder uitgediept.

Op basis van deze drie topics werd de verhandeling ook ingedeeld. In een eerste deel werd het ideologisch programma belicht om vervolgens de praktische uitwerking aan deze principes te toetsen. Omdat enerzijds de praktische zijde van de AJ-beweging, ook Ajotters genaamd, haar oorsprong vond in Oostenrijk en Duitsland en anderzijds de ideologie hoofdzakelijk in Nederland, meer bepaald door AJC-leider Koo's Vorrink, werd vastgelegd, werd allereerst de AJ-beweging in deze landen onder de loep genomen. Daarna werd de vergelijking met de Belgische Arbeidersjeugd doorgetrokken. In het tweede deel werd de inplanting en organisatorische structuur, respectievelijk in Vlaanderen en Wallonië, nagegaan. Hierbij werd onderzocht of het een totaal nieuwe, dan wel een afscheuring van een vroegere SJW-afdeling betrof. Omwille van gebrek aan meer bronnenmateriaal, was dit niet voor alle groepen met zekerheid te bepalen. In dit deel werden ook een aantal nevenorganisaties, zoals de Rode Valken en de Federatie van Socialistische Kindergroepen, besproken omdat deze in maart 1937 met de AJ-beweging samensmolten in de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen (SAV).

In een derde deel wordt een beknopte opsomming van persoonlijke gegevens over vroegere AJ-leden gegeven. Op basis van een uniform schema werd informatie betreffende leeftijd, huwelijk, be-

roep, lidmaatschap AJ en/of andere jeugdgroeperingen verzameld. Tevens werden eventuele latere functies in partij, vakbeweging of mutualiteit nagegaan. Opmerkelijk hierbij was het groot aantal mensen die later opgeklommen zijn tot een hogere functie: o.a. Arthur De Sweemer, Freddy Legrand, Nic Bal, Louis Major, Mathilde Schroyens, Frans Tielemans, Louis Van Brussel, Bert Van Hoorick, Christ De Bruycker, Yvonne de Man, Edgard Delvo en Michel Tommelein zijn Ajotter geweest.

Het bronnenmateriaal

Het archiefmateriaal aangaande de socialistische jeugdbeweging in haar totaliteit, kan zonder twijfel vrij gering genoemd worden. Gezien het marginale karakter van de AJ-beweging - zowel inhoudelijk als numeriek - bleek dit voor deze groep nog meer op te gaan. Wel konden we gebruik maken van de 'jongerenpers', nl. de jeugdrubrieken in Ontwikkeling en Education-Récréation, het eigen orgaan van de AJ-Antwerpen De Ajotter (1925-1926), het nationaal AJ-blad De Jonge Kameraad (1928-1937) voor de Vlaamse sekte en Le Jeune Pionnier (1931-1940) voor de Waalse zijde. Daarnaast konden een aantal exemplaren van Nieuwe Jeugd en Kinderland, beide uitgegeven sinds 1937 door de SAV, teruggevonden worden.

Vervolgens werd gebruik gemaakt van de pers van de socialistische arbeidersbeweging, van de kongresverslagen van BWP, SJW en AJ-beweging en van een aanzienlijk aantal brochures die een belangrijke bron bleken voor het onderzoek naar de AJ-ideologie. In tegenstelling met de Nederlandse AJC, die in 1961 uitvoerig beschreven werd door Ger Harmsen en recenter door André Vander Louw en Leo Hartveld, genoot de Belgische AJ tot hier toe vrijwel geen belangstelling in de werken over de Belgische socialistische arbeidersbeweging. Wel bevatten de auto-biografieën van Bert Van Hoorick, Edgard Delvo en Nic Bal nuttige informatie. Het oorspronkelijke, onverkorte manuscript van het boek van Nic Bal, Mijn Wankele Wereld..., bevat een zeer uitgebreide en werkelijk onvervangbare beschrijving van het Ajotters- en Rode Valken-leven.

Naast deze traditionele, geschreven bronnen werd tevens een beroep gedaan op mondelinge getuigenissen van enkele vroegere

AJ-leden. Op deze wijze werden meer en nauwkeuriger details en een beter inzicht in de praktische gang van zaken verkregen. Ook kon zo een vergelijking gemaakt worden met het beeld dat de AJ-leiding van de beweging wilde ophangen d.m.v. haar eigen pers.

Onderzoeksresultaten - Een beknopte geschiedenis van de AJ-beweging.

In de twintiger jaren werd de internationale socialistische jeugdbeweging geconfronteerd met een fundamentele crisis die bepaald werd door een drietal factoren : het failliet van de Tweede Internationale na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, het revolutionaire elan dat zich in Europa verbreidde na de zege van de oktoberrevolutie in Rusland en de steeds toenemende verburgerlijking van de arbeidersklasse die veroorzaakt werd door de verbetering van de algemene levensvoorwaarden, bekomen na W.O.I. Vooral door deze laatste factor werd ook de Belgische SJW genoodzaakt een aanpassing van haar vooroorlogse, hoofdzakelijk politieke programma te zoeken om het hoofd te kunnen bieden aan de burgerlijke jeugdorganisaties die steeds meer impact op de jeugd kregen. Door het benadrukken van de culturele werking binnen de socialistische jeugdbeweging poogde de AJ een dergelijk alternatief te bieden.

In tegenstelling met de Duitse voorganger van de AJ-beweging, de Wandervögel, die in haar afkeer van de Duitse burgermaatschappij louter een vlucht uit de sociale werkelijkheid nastreefde en geen verder, meer tastbaar alternatief bood, ging de AJ-beweging wel degelijk een positief, opbouwend element voorop stellen. Tegenover de kapitalistische maatschappij werd een nieuwe leefruimte en leefwijze gesteld. Met het ideaal van de socialistische maatschappij voor ogen, poogde men de Ajotters in een sfeer van gemeenschap en solidariteit op te voeden tot socialistisch denkende en handelende mensen. Verder wilde men door een specifieke, vaak ascetische levenswijze de morele vervlakking en de cultuurloosheid binnen de arbeidersbeweging tegengaan. De beweging legde zich hiervoor echter zo'n strenge eisen op dat ze numeriek steeds erg beperkt is gebleven. Deze eisen omvatten o.a. de geheelonthouding, nl. geen alcohol,

niet roken. Sommige groepen deden zelfs aan vegetarisme. Verder werden zeer hoge wekelijkse bijdragen gevraagd en droegen men een specifieke, anti-burgerlijke kledij. Het principe van de coëducatie, dat in alle groepen werd toegepast, wekte heel wat wantrouwen en verzet op, ook vanwege oudere partijleden. Een ander vooroordeel waarmee de beweging in de loop van haar bestaan af te rekenen kreeg, was het verwijt dat het wandelen en kamperen in de vrije natuur en het uitvoeren van volksdansen en volksliederen -de belangrijkste punten op het AJ-programma met het oog op een gezond, anti-burgerlijke ontspanning voor de jeugd - geenszins kon bijdragen in de klassenstrijd waarvoor elke socialistische jeugdbeweging zich toch diende in te zetten. Uit ons onderzoek is gebleken dat deze voorstelling wat al te simplistisch was.

Het benadrukken van een meer 'voluntaristisch' socialisme, waarbij gemeend werd dat de persoonlijke wil zou volstaan om de socialistische maatschappij te verwezenlijken wanneer men zich na een inwendige revolutie de socialistische gezindheid eigen had gemaakt, had inderdaad een minder militante houding vanwege de AJ-leden tot gevolg.

Het ging in de eerste plaats immers om een strenge karaktervorming tot socialistisch-handelende mensen. Het uiteindelijke doel van dit alles was evenwel het opbouwen van een nieuwe anti-burgerlijke, anti-kapitalistische wereld. En met dit doel voor ogen gingen de Ajotters zich inzetten voor het socialisme. Daarbij werd ook de intellectuele vorming van de leden niet vergeten : voordrachten, cursussen, lesavonden over anti-fascisme, anti-militarisme, werklozenkwestie e.d. stonden vrijwel wekelijks op het programma van de groepen.

Tevens stelde de Ajotters zich steeds ten dienste van de BWP voor het uitvoeren van allerlei karweitjes en colportagewerk, dit ondanks de geringe belangstelling en financiële steun vanwege de partij. Opmerkelijk was dat de AJ zich ook altijd zorgvuldig binnen het kader van de BWP bleef bewegen. De reformistische strekking binnen de partij en de toetreding tot burgerregeringen werden door de AJ-leiding voorgesteld als teken van realiteitszin en vermogen tot aanpassing aan de nieuwe tijdsomstandigheden. Ondanks deze getrouwheid bleef de BWP zich tot ver in de jaren dertig distanciëren van de Ajotters.

Enkel op lokaal vlak werd sporadisch morele en/of financiële steun vanwege de partijinstellingen verkregen. Daardoor kende de beweging, vooral tijdens haar eerste bestaansjaren in België, een zeer moeilijke en langzame doorbraak.

Inplanting der AJ-groepen

De eerste AJ-groepen werden opgericht in maart 1923 te Gent, Deinze, Sint-Niklaas en Antwerpen na een rondreis van de Amsterdamse A.J.C. onder leiding van Koos Vorrink. Elke groep werd onderverdeeld in A-leden (14 tot 17 jaar) en B-leden (17 tot 21 jaar). Voor beide leeftijdsgroepen was een specifieke werking voorzien: terwijl de jongsten meer aan gezond vermaak (wandelen, volksdansen, zingen van volksliederen, knutselen enz.) deden, viel voor de ouderen de nadruk meer op de politieke en intellectuele vorming.

Op voorstel van de groepen Gent en Sint-Niklaas sloten de vier AJ-afdelingen zich aan bij de Nationale Federatie van SJW. Aldus werden demonstraties van en voordrachten over de nieuwe werking van de AJ-beweging verzorgd in verschillende SJW-afdelingen in Vlaanderen.

Tot omstreeks 1927 bleef de uitbreiding van de beweging echter zeer beperkt. In deze eerste fase werden een aantal kleinere groepjes opgericht, vooral in de omgeving van Gent en Antwerpen, dienaauw verbonden bleven met de hoofdafdeling. Na '27 brak de AJ-beweging pas werkelijk door. In de provincies Oost- en West-Vlaanderen werden vooral AJ-groepen opgericht n.a.v. een breuk in de bestaande SJW-afdelingen tussen de aanhangers van de louter politieke werking en de voorstanders van de nieuwe, meer cultureel-gerichte strekking. Bepaalde SJW-groepen, zoals Menen en Kasteel-Heirnis (Gent), gingen zelfs voltallig over naar de Arbeidersjeugdbeweging.

In de provincie Antwerpen betrof het, uitgezonderd te Mechelen en te Lier, steeds nieuwe stichtingen. Gezien de zwakke inplanting van de SJW in het Antwerpse op dat moment, is dit niet verwonderlijk. In het Brusselse kende de AJ vanaf 1926 een doorbraak, vooral door toedoen van de AJ Antwerpen. Enkel in de provincie Limburg drong de AJ-beweging nauwelijks door. Meermaals werden onderhandelingen aangeknoopt. Deze bleven

echter zonder resultaat, totdat uiteindelijk in samenwerking met de Socialistische Anti-oorlogsliga in januari 1934 te Tongeren de eerste AJ-groep van Limburg gesticht werd. Ook in Walonië verliep de doorbraak niet zonder moeilijkheden.

De belangrijkste problemen waren de sterk ingeplante 'Jeunes Gardes Socialistes' en het ontbreken van voldoende franstalige documentatie omtrent de beweging.

Wanneer de AJ-groepen zich in september 1928, na tal van problemen met de SJW-leiding betreffende de organisatie en werking, afscheurden van de Nationale Federatie van SJW, werd het Arbeiders Jeugd Verbond (AJV) als overkoepelend orgaan van de Vlaamse AJ-groepen opgericht. De Waalse afdelingen werden ondergebracht in de Union de la Jeunesse Ouvrière (UJO) onder leiding van een eigen dagelijks bestuur. Het hoofdbestuur, de algemene administratie, de congressen, en de kampen bleven gezamenlijk voor AJV en UJO tot januari 1933 : daarna verkreeg de UJO de autonomie. Op dat moment werd de naam Arbeiders-Jeugd Verbond in navolging van het Nederlandse voorbeeld vervangen door Arbeiders-Jeugd Centrale (AJC).

De Rode Valken-beweging

Ondertussen was het AJV zich gaan toeleggen op de intrinsieke uitbreiding van haar ledental. In 1929 telde het AJV 582 betalende leden, waarvan de meerderheid, nl. 354, jonger dan 16 jaar. Begin '29 besloot het hoofdbestuur deze jongeren (A-leden) onder te brengen in Rode Valken-groepen met een specifieke structuur en werking. De Rode Valken-beweging werd uitgedacht door de Weense onderwijzer Anton Tesarek en kende een enorm succes in Oostenrijk en spoedig ook in Duitsland en Nederland na de uitgave van 'Das Buch der Roten Falken' van de hand van Tesarek. De Rode Valken-beweging stond open voor kinderen van 12 tot 14 jaar. De kleinste kern was de horde, bestaande uit 12 à 15 kinderen. Een aantal horden (minimum twee en maximum vier) vormden een troep en alle troepen van een gewest werden ondergebracht in de stam. Vooraleer men een Rode Valk werd, moest een proef worden afgelegd en diende men een eed van trouw aan de twaalf Rode Valken-wetten te zweren. Deze wetten waren door Anton Tesarek opgesteld en werden in een vertaling van Koos Vorrink

integraal in Nederland en van daaruit in België overgenomen. Na het afleggen van de eed mocht men het Rode Valken uniform (blauwe kiel, rood halsdoek en het Valkenembleem op de linkerborstzak) aantrekken.

Ook in België kende de beweging een enorm succes. Eind 1929 telde het AJV 580 leden, in juni 1930 al zo'n 900 en eind '31 1108 leden.

Deze aangroei was zo onverwacht groot dat de wervingsactie in 1931 omwille van een nijpend tekort aan leidende krachten stopgezet moest worden. De verwachting van het hoofdbestuur van het AJV om de oudere B-leden in te schakelen in het Rode Valken-werk mislukte: ofwel voelden deze B-leden niets voor de Rode Valken, ofwel ontbrak het hen aan de nodige pedagogische kennis en ervaring om aan het hoofd van een horde of troep te staan. Daarom werden geregeld gewestelijke cursussen, lesavonden en voordrachten over de RV-methoden georganiseerd. Toen de nationale Rode Valken-leider, Piet Van Sitteren, meende dat de beweging stevig genoeg ingeplant was, stelde hij in 1932 voor ook kindergroepen in de schoot van het AJV te organiseren. Het hoofdbestuur verwierp het voorstel, waarop Van Sitteren en verschillende andere AJ-leden ontslag namen uit de beweging en eigenhandig kindergroepen gingen stichten.

Nog hetzelfde jaar richtten zij te Antwerpen de Federatie van Socialistische Kindergroepen op voor de kinderen van 7 tot 14 jaar. Alhoewel deze Federatie in feite dus geen deel uit maakte van het AJV, werd door haar leiding, die in hoofdzaak uit vroe-gere AJ-leden bestond, een groot aantal AJ-principes toegepast. Pas met de oprichting van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen (SAV) in 1937 werden beide bewegingen verenigd, tezamen met de SJW.

De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen.

Als laatste punt van onze verhandeling bespraken we de oprichting en werking van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen (SAV) Het initiatief tot de oprichting van de SAV kwam vanwege de BWP. Om een eventuele navolging van de samensmelting van de Waalse socialistische en communistische jeugd die op een fiasco uitliep, te voorkomen, stelde de partijleiding voor alle Vlaamse socialistische jeugdorganisaties in één beweging onder te brengen. Aangezien de belangstelling vanwege de partij voor de jeugd voordien nooit erg groot was geweest, werd dit initiatief door vele jeugdleiders als een louter politieke zet

beschouwd. Alleen vanwege de AJC-leiding kon eenszeker enthousiasme verkregen worden, omdat het in hoofdzaak de voorstellen van Jan Van Overloop, nationaal AJC-secretaris, waren die door de partij aanvaard werden voor de samensmelting.

Na tal van moeilijkheden werd uiteindelijk in maart 1937 de SAV opgericht, bestaande uit de vroegere SJW, AJC, Rode Valken en de Kindergroepen. De SAV zou rechtstreeks door de partij gesubsidieerd worden. Keerzijde van de medaille was dat de autonomie van de verenigde organisaties erom beknopt werd. De aanstelling van Michel Tommelein (oud-lid AJ Roeselare) als bestendig sekretaris en het bepalen van de SAV-statuten gebeurde door de BWP in samenwerking met enkele jeugdleiders, zonder enige raadpleging van de basis.

Zowel qua organisatie, qua activiteiten als qua ideologie en vertegenwoordiging in het hoofdbestuur - alleen Gust Breyne vertegenwoordigde de vroegere SJW in het SAV-hoofdbestuur - moest de SJW verregaande toegevingen doen. Gevolg was dat de SJW-groepen zich niet echt bij de SAV betrokken voelden. Verder bleek ook dat de samenwerking tussen Ajotters en SJW-ers op lokaal vlak niet erg te vlotten. De verwachting van de partij, dat met de oprichting van de SAV de relatie tussen SJW enerzijds en AJC en Kindergroepen anderzijds, zou verbeteren, werd dus niet vervuld. Wel was de BWP erin gelukt een éénvormige, weinig zelfstandige socialistische jeugdorganisatie op te richten die zich, onder invloed van de Ajotters, uitermate voorzichtig tegenover de officiële partijpolitiek opstelde.

 Wordt **RODE VALK**

Langzaamaan trad binnen de SAV-leiding (in 1939 werd Edgard Delvo voorzitter van de SAV, Michel Tommelein was sinds de oprichting bestendig sekretaris) een politieke kentering naar voor. Zo werden steeds meer de Vlaamse waarden benadrukt in het SAV-ers, in dergelijke mate zelfs dat door een aantal oudere partijleden de vraag naar een eerder nationalistische dan socialistische gezindheid binnen de SAV werd gesteld. Ook het stilzwijgend aanvaarden van de feitelijke erkenning van het Franco-regime door P.-H. Spaak toont de nieuwe tendens van de SAV-leiding aan. Bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog bleek echter dat een aanzienlijk deel der gewone SAV-leden zich niet achter de houding van haar leiding wenste te scharen. Een aantal afdelingen, o.a. Leuven, Antwerpen, Brussel en Gent, besloten officieel hun activiteiten stop te zetten en als groep een actieve rol in het verzet op te nemen. De meerderheid der SAV-leiders verwierp het voorstel van Michel Tommelein om in navolging van het eenheidssyndikaat dat Hendrik de Man voor ogen had, een eenheidsjeugdbeweging op te richten die achter de Koning zou staan. Ook het juni-manifest van de Man werd tijdens een illegale bijeenkomst in augustus 1940 te Brussel door de meerderheid verworpen.

Een aantal vroegere Ajotters vervoegden de verzetsbeweging : Nic Bal organiseerde de illegale socialistische beweging in Vlaams-Brabant, Freddy Legrand nam deze functie op zich voor de Brusselse agglomeratie. In 1941 richtte Louis Major het Vlaams illegaal soc. partijbestuur op . Hij was vooral te Antwerpen actief. In Gent waren de oud-Ajotters Amédée de Keuleneire en Arthur de Sweemer in het verzet actief. Te Brugge stond Aimé Van Heerswynghel in voor de verdeling van de sluikpers en te Astene stelde Jan Luyten (AJ Brussel) als directeur het Eduard Anseele-tehuis open voor ondergedokenen.

Te Aalst trad Bert Van Hoorick, die tussen 1930-33 een AJ-groep leidde, in het verzet en te Leuven stond Frans Tielemans, de stichter van de Rode Valken aldaar, in voor de uitbouw van de illegale beweging. Louis Van Brussel nam met een aantal vroegere leden van zijn Rode Valken-groep het gewapende verzet op zich in het Leuvense.

Besluit

Ondanks een degelijk uitgewerkt ideologisch én praktisch programma dat een alternatief poogde te zijn voor de verburgerlijking en morele vervlakking van de arbeidersbeweging, is de Belgische Arbeiders Jeugd er niet in gelukt een massale beweging uit te bouwen.

Oorzaak van deze mislukking waren een drietal factoren : de geringe belangstelling en financiële steun vanwege de BWP, verschillende praktische moeilijkheden zoals het gebrek aan lokalen en leidende krachten en de soms zeer hoge eisen die de beweging zichzelf oplegde. Pogingen tot het uitbouwen van de beweging, zoals het organiseren van Rode Valkengroepen, toonden inderdaad aan dat de beweging nauwelijks een dergelijke taak aankon.

Alhoewel de AJ-beweging dus geen alternatief heeft kunnen bieden aan de massa der arbeidende jongeren, kan wel gesteld worden dat ze in haar taak als opvoedingsinstituut voor een bepaald deel van de jeugd wel geslaagd is. Zoals reeds vermeld, namen verschillende oud-Ajotters een rol op zich in het verzet. Tevens hebben velen van hen een belangrijke functie vervuld in de socialistische partij en haar zusterorganisaties. Verschillende Ajotters werden later gemeenteraadslid, schepen of provincieraadslid. Amédée de Keuleneir, Arthur de Sweemer, Josephus Grandjean, Bert Van Hoorick, Mathilde Schroyens en Frans Tielemans werden allen soc. volksvertegenwoordiger. En tenslotte behoorden ook de senatoren Mariette Thues, Robert de Taevernier en John Roelants en minister van State Louis Major ooit tot de Belgische Arbeidersjeugdbeweging.

Constance DOOMS